

ВІДГУК
офіційного опонента,
професора кафедри управління охороною здоров'я Національного
університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика,
доктора медичних наук, професора Бугра Валерія Івановича
на дисертаційну роботу Кохана Богдана Ігоровича на тему:
«Медико-соціальні аспекти і клінічно-економічна оцінка ефективності
лікування пацієнтів з хронічним обструктивним захворюванням легень та
бронхіальною астмою у Вінницькій області», подану до захисту в разову
спеціалізовану вчену раду ДФ 05.600.152, що створена відповідно до наказу
Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова
від 28 листопада 2025 року № 203, на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Хронічні неінфекційні захворювання органів дихання, зокрема хронічне обструктивне захворювання легень та бронхіальна астма, належать до провідних причин захворюваності, інвалідизації та смертності дорослого населення, формуючи значний тягар як для суспільства в цілому, так і для системи охорони здоров'я зокрема. В Україні вказані нозології поєднують стійку тенденцію до зростання, високу поширеність та значну частку у структурі летальності, що зумовлює збільшення як прямих медичних, так і непрямих економічних втрат, пов'язаних із втратою працездатності та погіршенням якості життя хворих.

Сучасні підходи до лікування хворих з ХОЗЛ та БА базуються на міжнародних клінічних рекомендаціях GINA та GOLD, що акцентують увагу на стратифікації ризику, контролі симптомів, оптимізації фармакотерапії та безперервності спостереження за хворими. Важливе місце у цій системі посідає післястаціонарний етап лікування, ефективність якого визначає частоту загострень, тривалість ремісії, потребу в повторних госпіталізаціях та загальний рівень витрат на медичну допомогу. В умовах впровадження програм реімбурсації та кластеризації мережі закладів охорони здоров'я особливого значення набуває оцінка співвідношення «ціна–ефект» різних схем терапії.

У Вінницькій області медична допомога хворим з хронічними захворюваннями органів дихання надається у закладах різних рівнів – кластерних міжрайонних, кластерних міських та надкластерних, що відрізняються кадровим, діагностичним і ресурсним забезпеченням. Разом з тим, до недавнього часу відсутні були комплексні медико-соціальні та клініко-економічні дослідження, що одночасно враховували б організаційні особливості, структуру післястаціонарних рекомендацій, прихильність хворих до лікування, різні варіанти фармакотерапевтичних схем і їхній вплив на ризик загострень та економічну ефективність.

Підвищення результативності лікування хворих з ХОЗЛ, БА та раціонального використання фінансових ресурсів потребує аналізу ефективності схем післястаціонарної терапії на різних рівнях надання медичної допомоги, визначення чинників, що впливають на час до наступного загострення, обґрунтування оптимальних комбінацій препаратів і їх дозування, як підґрунтя для удосконалення медико-організаційних технологій, стандартизації підходів до ведення хворих, розробки рекомендацій для медичних закладів з неналежними показниками ефективності, а також для подальшого розвитку регіональних програм профілактики та контролю захворювань з бронхообструктивним синдромом.

Необхідність вирішення вищезазначених питань зумовлює актуальність наукового дослідження дисертанта Кохана Богдана Ігоровича.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертаційна робота Кохана Б.І. є завершеною науковою працею, виконаною на сучасному науковому рівні, текст якої викладено логічно, аргументи підібрані коректно, висновки належно обґрунтовані, використані адекватні мовно-стилістичні засоби наукового стилю української мови.

Результати дисертаційного дослідження повністю висвітлені в опублікованих здобувачем 9 наукових роботах. А саме: у наукових фахових журналах України - 5 статей, серед яких одна одноосібна, а одна з робіт опублікована у журналі, що індексується в міжнародній наукометричній базі

Scopus; праці апробаційного характеру представлені в 4 публікаціях у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій. Апробація основних положень, розділів, висновків та практичних рекомендацій дисертації проведена на всеукраїнському та міжнародному рівнях, зокрема на «Весняній науковій сесії 2024» (Київ, 2024), науково-практичній конференції з міжнародною участю «Молодіжна наука-2024» (Вінниця, 2024), XXIX Конгресі студентів та молодих вчених «Майбутнє за наукою» (Тернопіль, 2025), XXII Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання сучасної медицини» (Харків, 2025).

Науковий рівень дисертаційної роботи та публікацій, що її підтверджують, відповідає критеріям, установленим для присудження наукового ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів наукових досліджень Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова та є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри клінічної фармації та клінічної фармакології «Оптимізація фармакотерапії при патології внутрішніх органів шляхом оцінки користі та ризиків при застосуванні лікарських засобів» (№ державної реєстрації 0125U000803 від 01.02.2025).

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Наукова новизна полягає у поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових теоретичних і методичних підходів до клінічно-економічної оцінки ефективності післястаціонарного лікування хворих з бронхіальною астмою та хронічним обструктивним захворюванням легень на різних рівнях надання медичної допомоги. **Вперше:** проведено комплексний клінічно-економічний аналіз ефективності післястаціонарного лікування пацієнтів із БА та ХОЗЛ у закладах надкластерного, кластерного міського та кластерного міжрайонного рівнів з урахуванням організаційних, клінічних, соціально-демографічних та економічних чинників; здійснено порівняльний аналіз ефективності надання медичної допомоги в трьох закладах охорони здоров'я різного рівня; проведено

інтегральну оцінку клінічно-економічної ефективності із включенням показників технічної ефективності використання ресурсів (DEA-аналіз), що дозволило об'єктивно оцінити не лише результат лікування, але й оптимальність витрат на досягнення стабільної ремісії; встановлено низку модифікуючих факторів (зайнятість, тривалість госпіталізації, період спостереження, комплаєнс), які істотно впливають на ризик і частоту загострень та інші параметри перебігу захворювань. Удосконалено: підходи до поєднання клінічних та економічних показників у оцінці ефективності лікування та використання післястаціонарних схем терапії; методичні засади стратифікації пацієнтів за організаційними, соціально-демографічними й клінічними характеристиками для формування обґрунтованих рекомендацій щодо оптимізації надання медичної допомоги хворим на БА та ХОЗЛ.

Наукова обґрунтованість та відповідність темі дисертації отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота Б. І. Кохана виконана на сучасному науковому рівні та базується на достатньому обсязі матеріалу: ретроспективно проаналізовано 731 архівну медичну карту стаціонарних хворих з бронхіальною астмою та хронічним обструктивним захворюванням легень, які проходили лікування у стаціонарних підрозділах трьох медичних закладів Вінницької області (КНП «Вінницька обласна клінічна лікарня імені М. І. Пирогова» - 203 карти, КНП «Вінницька міська клінічна лікарня №1» - 208 карт, КНП «Гайсинська центральна районна лікарня» - 320 карт) у період 2019–2024 рр.; використано спеціально розроблену карту вкопіювання даних, інформацію медичної інформаційної системи «МЕДЕЙР» для відстеження наступних загострень і дотримання рекомендацій лікаря, проаналізовано соціально-демографічні, клінічні, організаційні та економічні показники, а також сучасні клінічні настанови GINA та GOLD.

Сучасні методи, що були використані в дослідженні (табличний процесор Excel, аналітичне середовище R, непараметричні статистичні критерії,

моделювання часу до подій на основі моделі Вейбулла, аналіз клінічної та економічної ефективності, оцінка технічної ефективності ресурсів за допомогою DEA-аналізу), дозволили в повному обсязі вирішити мету та завдання роботи, що сформульовані чітко і реалізовані у викладених результатах власних досліджень та висновках. Дослідження проведені на високому методичному рівні, їх результати є обґрунтованими, а інформативність та достовірність отриманих показників статистично доведена.

Висновки логічно відображають встановлені автором закономірності щодо клінічної та економічної ефективності лікування пацієнтів з ХОЗЛ та БА залежно від рівня медичного закладу, типу застосованих схем терапії та впливу біологічних, соціальних та організаційних факторів. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і практичних рекомендацій дисертаційної роботи ґрунтуються на достатньому обсязі первинних джерел інформації, репрезентативній вибірці, використанні сучасних методів статистичної обробки даних та їх оприлюдненні у фахових наукових виданнях і матеріалах наукових форумів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Кохан Б. І. продемонстрував навички вільного володіння методологією наукової діяльності, самостійно здійснив інформаційно-патентний пошук та опрацював наукову літературу за темою дисертації, розробив дизайн дослідження та визначив його основні етапи, обґрунтував вибір напрямку, об'єкта та предмета дослідження, сформував вибірку хворих шляхом ретроспективного аналізу архівних історій хвороб стаціонарних хворих профільних підрозділів, а також за даними медичної інформаційної системи «МЕДЕЙР» відстежив дати наступних загострень відповідних хворих, обрав адекватні поставленій меті й завданням статистичні та клініко-економічні методи дослідження. Дисертантом зібрано первинний матеріал, проведено статистичний та інформаційний аналіз, систематизовано та інтерпретовано отримані результати, сформульовано висновки й практичні рекомендації. Автором написано всі розділи дисертації та

виконано узагальнення отриманих даних, на підставі яких підготовлено й опубліковано статті у фахових виданнях України. У друкованих у співавторстві публікаціях участь здобувача є визначальною, йому належать основні матеріали та висновки щодо дослідження ефективності лікування хворих з бронхіальною астмою та хронічним обструктивним захворюванням легень.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що автор суттєво доповнив положення соціальної медицини та клініко-економічного аналізу щодо оцінки ефективності післястаціонарного лікування хворих із бронхіальною астмою та хронічним обструктивним захворюванням легень. У дослідженні поглиблено уявлення про вплив організаційних, клінічних, соціально-демографічних та економічних чинників на результати лікування, обґрунтовано доцільність інтеграції клінічних показників із показниками технічної ефективності використання ресурсів (DEA-аналіз) та часу до настання небажаної події, що дозволяє оцінювати не лише медичні результати, а й оптимальність витрат на досягнення стабільної ремісії.

Практичне значення дисертаційної роботи також не викликає сумнівів. Отримані результати дали змогу порівняти ефективність лікування між медичними закладами різних рівнів надання медичної допомоги та сформулювати рекомендації для тих закладів, що продемонстрували гірші результати, з урахуванням клінічних і економічних критеріїв. Встановлено оптимальність і економічну ефективність низки схем лікування, значна частина яких входить до програми «Доступні ліки» і фінансується за рахунок держави, що створює підґрунтя для перегляду тарифів, побудови економічно обґрунтованих маршрутів хворих та розробки регіональної програми ведення хворих із БА та ХОЗЛ.

Свідченням практичного значення роботи є впровадження результатів дослідження у лікувальний процес КНП «Гайсинська ЦРЛ ГМР», а також в навчальний процес кафедри соціальної медицини та організації охорони здоров'я Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота Кохана Богдана Ігоровича побудована за традиційною схемою наукових рукописів відповідно до чинних вимог, викладена літературною українською мовою на 216 сторінках друкованого тексту, з яких 158 сторінок становить заліковий машинописний текст. Робота складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, розділу «Матеріали та методи», трьох розділів власних досліджень, розділу «Аналіз та узагальнення результатів досліджень», висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел (204 найменування, з них 17 кирилицею та 187 латиницею) та додатків. Дисертація ілюстрована достатньою кількістю наочних матеріалів – 9 рисунків та 45 таблиць. Назва дисертаційної роботи відповідає її змісту.

В **анотації** стисло викладено українською та англійською мовами актуальність теми, мету і завдання дослідження, об'єкт та предмет, наукову новизну, практичне значення, основні результати роботи та ключові висновки, що забезпечує цілісне уявлення про зміст дисертації для вітчизняної та міжнародної наукової спільноти.

У **вступі** автором аргументовано актуальність теми, сформульовано мету дослідження – визначити клінічно-економічну ефективність післястаціонарного лікування хворих з бронхіальною астмою та хронічним обструктивним захворюванням легень на різних рівнях надання медичної допомоги за співвідношенням «ціна-ефект» і обґрунтувати можливості її підвищення, визначено завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано застосовані методи. Окремо подано наукову новизну одержаних результатів, практичне значення роботи, апробацію результатів і публікації за темою дисертації, а також особистий внесок здобувача.

У **першому розділі** *«Захворювання з бронхообструктивним синдромом: сучасні дані стосовно етіології, патогенезу, поширеності і фармакотерапії (огляд літератури)»* наведено систематизований аналіз сучасних уявлень про патогенез захворювань з бронхообструктивним синдромом, фактори ризику та особливості їх діагностики, узагальнено епідеміологічні дані щодо поширеності

бронхіальної астми та ХОЗЛ, розглянуто новітні підходи до фармакотерапії, у тому числі рекомендовані міжнародними настановами GINA та GOLD. Структура розділу включає підрозділи, присвячені патогенезу, діагностиці, епідеміології та сучасним досягненням фармакотерапії захворювань з бронхообструктивним синдромом.

У другому розділі «Матеріали та методи» детально представлено дизайн дослідження, що ґрунтується на ретроспективному аналізі 731 архівної карти стаціонарних хворих трьох лікувальних закладів різних рівнів (надкластерного та двох кластерних), які лікувалися у 2019-2024 рр. Описано критерії включення та виключення, джерела даних (архівні історії хвороби та медична інформаційна система «МЕДЕЙР»), підходи до формування вибірки і структуру бази даних. Окремий підрозділ присвячений аналізу інформації за даними «МЕДЕЙР» з визначенням дат наступних загострень та оцінкою прихильності хворих до лікування. Узагальнено комплекс статистичних методів (непараметричні тести, моделювання часу до подій, клініко-економічний аналіз, DEA-аналіз), що дозволяють забезпечити належний рівень достовірності та інформативності отриманих результатів.

У третьому розділі «Дескриптивний аналіз набраного матеріалу» наведено результати аналізу анамнестичних, соціально-демографічних та клінічних характеристик хворих, зокрема вік, стать, місце проживання, тривалість і особливості перебігу захворювань. Окрему увагу приділено аналізу лікування хворих на догоспітальному, госпітальному та післягоспітальному періодах, із порівнянням спектра та частоти застосування різних схем терапії у трьох закладах. Отримані дані засвідчили значну неоднорідність клінічного контингенту та лікувальних підходів між закладами і підкреслили необхідність стандартизації обстеження, фармакотерапії та моніторингу дотримання рекомендацій лікаря.

У четвертому розділі «Клінічна ефективність лікування хворих з ХОЗЛ та БА у медичних закладах різного типу» проведено оцінку впливу біологічних (вік, стать), соціальних (місце проживання, зайнятість, комплаєнтність),

організаційних чинників (тип закладу, доступність спірометрії, структура госпітального лікування) та схем терапії на ризик виникнення загострення і на тривалість періоду до його настання. На основі моделей часу до події (зокрема моделі Вейбулла) оцінено базовий ризик, функцію виживання та щільність розподілу проміжків між загостреннями. Показано, що низка факторів, насамперед дотримання рекомендацій лікаря, суттєво модифікує як ризик загострення, так і тривалість ремісії. Результати цього розділу формують доказову базу для перегляду локальних протоколів і запровадження ризик-орієнтованих програм спостереження за хворими з БА та ХОЗЛ.

У п'ятому розділі *«Економічна ефективність лікування хворих з ХОЗЛ та БА у медичних закладах різного типу»* здійснено поетапний аналіз економічної ефективності лікування в кластерній міжрайонній, кластерній міській та надкластерній лікарні, а також інтегральну оцінку для всіх трьох закладів. Використання підходів DEA дозволило визначити новий напрям технічної ефективності та показати, що лише незначна частина хворих досягла умовно оптимальних режимів терапії, тоді як у більшості випадків виявлено значні втрати ефективності внаслідок нераціонального дозування та структури препаратів. Результати економічного аналізу інтерпретовано з позицій програми «Доступні ліки» та обґрунтовано можливі шляхи оптимізації витрат при збереженні або покращенні клінічних результатів.

Висновки відображають результати дисертаційної роботи, є достовірними, конкретними, ґрунтуються на результатах проведених досліджень, змістовні, логічно впливають із змісту наукової роботи, дають відповідь на поставлені завдання та мають вагоме науково-теоретичне і практичне значення.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Основні результати дисертаційного дослідження впроваджені у лікувальний процес КНП «Гайсинська ЦРЛ ГМР», а також в освітній процес кафедри соціальної медицини та організації охорони здоров'я Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова. Відповідні акти

впровадження, представлені в матеріалах дисертації, вказують на позитивний ефект та дозволяють рекомендувати її результати для подальшого використання в практиці.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

За результатами аналізу матеріалів дисертаційної роботи Кохана Богдана Ігоровича «Медико-соціальні аспекти і клінічно-економічна оцінка ефективності лікування пацієнтів з хронічним обструктивним захворюванням легень та бронхіальною астмою у Вінницькій області», на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 Медицина, та представленої перевірки тексту не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації (довідка про антиплагіатну перевірку від 31.10.2025 № 01/1-2722).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Дисертаційна робота Б.І. Кохана, як і будь-яка наукова праця, містить певні дискусійні моменти та окремі недоліки, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів виконаного дослідження, однак вони не зменшують наукового й практичного значення отриманих результатів.

Принципових зауважень до змісту та оформлення дисертації немає. Проте є окремі побажання некритичного характеру, а саме:

- Зустрічаються поодинокі стилістичні та граматичні помилки.
- В тексті анотації є посилання на медичну інформаційну систему «МЕДЕЙР», при тому, що в англomовному варіанті анотації звучить «MEDAIR» - доцільно узгодити транслітерацію та формат подання назви системи, аби уникнути враження про різні програмні продукти.

У ході ознайомлення з дисертаційною роботою виникли такі питання для дискусії:

- Поясніть сутність деяких термінів іншомовного походження, що зустрічаються в тексті?
- Які, на Вашу думку, основні обмеження щодо екстраполяції отриманих

результатів клініко-економічної оцінки лікування хворих з БА та ХОЗЛ у трьох закладах Вінницької області на інші регіони України та на інші рівні надання медичної допомоги?

- Які першочергові управлінські рішення Ви вважаєте найбільш доцільними для впровадження на рівні лікувальних закладів і регіональної системи охорони здоров'я з урахуванням результатів Вашого моделювання та виявленої ролі дотримання рекомендацій лікаря і завищених доз препаратів у формуванні клінічної та економічної ефективності?

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Кохана Богдана Ігоровича «Медико-соціальні аспекти і клінічно-економічна оцінка ефективності лікування пацієнтів з хронічним обструктивним захворюванням легень та бронхіальною астмою у Вінницькій області» виконана під керівництвом доктора медичних наук, професора Очередька Олександра Миколайовича, є завершеною самостійно виконаною науковою працею та містить нове вирішення науково-прикладного завдання – клініко-економічної оцінки ефективності післястаціонарного лікування пацієнтів з БА та ХОЗЛ на різних рівнях надання медичної допомоги у регіоні за співвідношенням «ціна-ефект».

Нові науково обґрунтовані результати одержані здобувачем особисто, мають практичну й теоретичну цінність, містять виважені висновки на основі достовірних даних клініко-економічного аналізу, що підтверджується документами, які засвідчують проведення здобувачем дослідження та його особистий внесок у виконання всіх етапів роботи. Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлені в достатній кількості публікацій, що повністю відповідає вимогам, визначеним МОН України для здобуття ступеня доктора філософії.

Представлена дисертаційна робота за актуальністю, методичним рівнем, обсягом проведених досліджень, науковою новизною результатів, висновків та практичних рекомендацій, відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої

ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, що пред'являються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 із змінами, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

**професор кафедри управління охороною
здоров'я Національного університету охорони
здоров'я України імені П. Л. Шупика,
доктор медичних наук, професор**

Валерій БУГРО